

1973

Burgerlijke ongehoorzaamheid versus een hardhorende overheid

Na de roerige jaren zestig bleef het nog lang onrustig in de samenleving. Begin jaren zeventig werd voor bepaalde vormen van maatschappelijk protest, de term 'burgerlijke ongehoorzaamheid' uitgevonden. Over de oorzaken en achtergronden van deze protestvorm schreef dr. C.J.M. (Kees) Schuyt een artikel voor VU-Magazine, dat in november '73 verscheen. Schuyt, toen juist gepromoveerd op dit onderwerp, zou later nog danig aan de weg timmeren als, onder meer, hoogleraar en dagbladcolumnist. Fragmenten uit een historische zedenschets over orde en gezag.

Het probleem van recht en de rechtsorde is naar mijn mening het feit dat het recht en de rechtswetenschap uiteindelijk helemaal niet voorbereid waren om te reageren op de politieke en sociale veranderingen van deze tijd. Vele premissen over recht en orde, over rechtshandhaving, over straf, over hiërarchische gezagsstructuren, over de staat als het centrale zenuwstelsel van de samenleving, over de illegiteimititeit van verzet tegen de op geldige wijze gekozen gezagsdragers, over de instemming van geregeerden, zijn onder vuur genomen en aan hevige kritiek blootgesteld. Een herwaardering - herijking - van al deze premissen is aan de gang. De gebondenheid aan de wet is ook zo'n probleem.

Het probleem is niet de keuze tussen absolute gehoorzaamheid aan de wet enerzijds, of gehoorzaamheid anderzijds. Na 1945 is zo'n absolute gehoorzaamheid, althans voor de generatie 'oorlogskinderen', eenvoudig onmogelijk geworden. Kern van het probleem is het trekken van de grens; wanneer en waarom is ongehoorzaamheid geoorloofd, en nog sterker: wanneer zijn we verplicht ongehoorzaam te zijn. Het probleem wordt nog gecompliceerder als wij hieraan toevoegen: *in een democratie*.

Het probleem van burgerlijke ongehoorzaamheid is vooral het probleem van minderheden die keer op keer *overruled* worden door een apa-

thische of intransigente meerderheid, en die zich daarom moreel niet (meer) gebonden achten aan de plicht tot gehoorzaamheid. Het is niet het probleem van een permanent *onderdrukte* minderheid, zoals in een dictatuur. Het is de problematiek van de permanente verliezers: hun stem wordt wel geteld, maar haalt nimmer de meerderheid; zij zijn wel vrij om zich te organiseren, maar ondervinden hierbij allerlei sociale hindernissen op hun weg; zij zijn wel vrij om contracten af te sluiten, eigendom te verwerven etc., maar zij zijn sociaal-economisch onmachtig om deze vrijheden te effectueren. In een andere terminologie zouden we kunnen spreken van

